

Sygn. akt V CSK 328/12

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 13 czerwca 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Dariusz Dończyk (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Irena Gromska-Szuster

SSN Bogumiła Ustjanicz

w sprawie z powództwa A. P.

przeciwko Skarbowi Państwa - Sądowi Okręgowemu w W.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 13 czerwca 2013 r.,

skargi kasacyjnej powoda

od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 21 marca 2012 r.,

- 1) oddala skargę kasacyjną;**
- 2) zasądza od powoda na rzecz pozwanego Skarbu Państwa -
- Prokuratorii Generalnej Skarbu Państwa w W. kwotę 300
(trzysta) zł tytułem zwrotu kosztów postępowania
kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Powód A. P. wniósł o zasądzenie od pozwanego Skarbu Państwa - Sądu Okręgowego w W. kwoty 2.411,88 zł z ustawowymi odsetkami od dnia doręczenia pozwu tytułem odszkodowania za szkodę spowodowaną wydaniem niezgodnego z prawem rozstrzygnięcia – w przedmiocie wniosku restytucyjnego - zawartego w prawomocnym wyroku Sądu Okręgowego w W. z dnia 15 stycznia 2009 r., o sygn. akt ...289/09.

Wyrokiem z dnia 10 listopada 2011 r. Sąd Okręgowy w W. uwzględnił powództwo. Ustalił, że w dniu 2 grudnia 2003 r. Ogólnopolski Związek Zawodowy - Organizacja Zakładowa (OAZZ) przy Politechnice [...] w W., działając na rzecz pracownika A. P., wniósł pozew przeciwko Politechnice [...], w którym domagał się orzeczenia o bezskuteczności dokonanego wypowiedzenia umowy o pracę, a po upływie okresu wypowiedzenia - przywrócenia do pracy na poprzednio zajmowane stanowisko. W dniu 27 września 2004 r. A. P. przystąpił do udziału w postępowaniu w charakterze powoda, popierając zgłoszone przez występującą w jego imieniu OAZZ roszczenie. Wyrokiem z dnia 28 kwietnia 2006 r. Sąd Rejonowy oddalił powództwo o przywrócenie do pracy (pkt I) i zasądził od strony pozwanej na rzecz powoda kwotę 4.773,60 zł w związku z nieprawidłowym rozwiązaniem umowy o pracę za wypowiedzeniem (pkt II) oraz wyrokowi, w punkcie II, nadał rygor natychmiastowej wykonalności do kwoty 1.591,20 zł brutto (pkt III). Wyrokiem z dnia 26 kwietnia 2007 r., Sąd Okręgowy zmienił zaskarżony wyrok Sądu Rejonowego w ten sposób, że przywrócił powoda do pracy u pozwanej na poprzednich warunkach. Sąd Najwyższy, wyrokiem z dnia 9 maja 2008 r., uchylił zaskarżony wyrok Sądu Okręgowego i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania, wskazując m.in. na brak podmiotowości prawnej i legitymacji czynnej organizacji związkowej OAZZ do wytoczenia powództwa i wniesienia apelacji. Na rozprawie apelacyjnej, w dniu 9 października 2008 r., strona pozwana wniosła o zwrot wypłaconej powodowi na skutek prawomocnych wyroków kwoty 48.889,42 zł. Rozpoznając ponownie sprawę, Sąd Okręgowy wyrokiem z dnia 15 stycznia 2009 r. odrzucił pozew związku zawodowego i jego apelację i zmienił zaskarżony wyrok

poprzez oddalenie powództwa oraz orzekł o zwrocie przez A. P. na rzecz strony pozwanej kwoty 48.889, 42 zł (pkt IV wyroku). Uwzględniając wniosek restytucyjny strony pozwanej na podstawie art. 338 § 1 k.p.c., Sąd Okręgowy orzekł o zwrocie tego, co powód otrzymał dotychczas na podstawie wykonanych wyroków, tj. kwoty 48.889,42 zł. Prawomocny wyrok Sądu Okręgowego z dnia 15 stycznia 2009 r. w pkt IV - dotyczącym zasądzenia od powoda kwoty 48.889,42 zł - opatrzony został klauzulą wykonalności z dnia 27 stycznia 2009 r. i stanowił tytuł wykonawczy, na podstawie którego komornik sądowy przy Sądzie Rejonowym w W.wszczął postępowanie egzekucyjne przeciwko powodowi o wyegzekwowanie zasądzonej kwoty. Wyrokiem z dnia 6 maja 2010 r., Sąd Najwyższy uchylił zaskarżony wyrok Sądu Okręgowego z dnia 15 stycznia 2009 r. w pkt IV i sprawę w tym zakresie przekazał do ponownego rozpoznania, w pozostałym zakresie skargę kasacyjną oddalił. Sąd Najwyższy uznał za uzasadniony zarzut naruszenia przez Sąd Okręgowy art. 338 § 1 k.p.c. W uzasadnieniu wyjaśnił, że instytucja wniosku restytucyjnego odnosi się do wyroków nieprawomocnych, którym sąd nadał rygor natychmiastowej wykonalności, następnie uchylonych lub zmienionych przez sąd wyższej instancji, jak i wyroków prawomocnych uchylonych lub zmienionych w uwzględnieniu skargi o wznowienie postępowania lub skargi kasacyjnej. W tym drugim przypadku, tj. uchylecia lub zmiany na skutek uwzględniania skargi kasacyjnej prawomocnego wyroku sądu drugiej instancji, podstawę prawną restytucji świadczenia spełnionego lub wyegzekwowanego stanowi art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. w zw. z art. 415 k.p.c., przy czym wniosek restytucyjny powinien zostać złożony w skardze kasacyjnej, a więc przed zamknięciem rozprawy poprzedzającej wydanie orzeczenia, w którym sąd decyduje o losie wyroku sądu drugiej instancji, a nie dopiero w trakcie ponownego postępowania instancyjnego. W sprawie wniosek restytucyjny został złożony przez stronę pozwaną na rozprawie apelacyjnej w trakcie ponownego rozpoznania sprawy, a zatem po zamknięciu rozprawy poprzedzającej wydanie orzeczenia kasacyjnego. Nie było zatem podstaw, aby w oparciu o taki wniosek orzekać o całości spełnionego lub wyegzekwowanego świadczenia. Zaskarżony wyrok naruszał też art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. w zakresie, w jakim odnosił się do orzeczenia o zwrocie spełnionego świadczenia, gdyż z uzasadnienia zaskarżonego wyroku nie wynikało, aby Sąd

Okręgowy dokonał materialnoprawnej oceny wniosku restytucyjnego strony pozwanej.

W związku z wyrokiem Sądu Najwyższego komornik sądowy umorzył postępowanie egzekucyjne i zwrócił wierzycielowi tytuł wykonawczy. Postanowieniem z dnia 11 czerwca 2010 r., komornik ustalił koszty postępowania egzekucyjnego w wysokości 618,01 zł, przy czym wskazał, że koszty te w wysokości 469,49 zł wyegzekwowane zostały od dłużnika, a w kwocie 148,52 zł pokryte z zaliczki złożonej przez wierzyciela. Na rozprawie apelacyjnej w dniu 5 sierpnia 2010 r. strona pozwana wniosła na podstawie art. 338 § 1 k.p.c. w zw. z art. 415 k.p.c. o zasądzenie od A. P. na rzecz strony pozwanej kwoty 48.889,42 zł tytułem należności wypłaconej powodowi za czas pozostawania bez pracy od dnia 1 marca 2004 r. do dnia 26 kwietnia 2007 r., wypłaconego na mocy wyroku Sądu Okręgowego w W. z dnia 26 kwietnia 2007 r. Ponownie rozpoznając sprawę w zakresie wniosku restytucyjnego, Sąd Okręgowy wyrokiem z dnia 3 sierpnia 2010 r. odrzucił oba wnioski strony pozwanej o nakazanie zwrotu spełnionego świadczenia jako niedopuszczalne, uznając, że zostały one wniesione po terminie.

Do dnia 19 maja 2010 r. w postępowaniu egzekucyjnym wyegzekwowano łącznie kwotę 10.095,97 zł, z czego kwotę 7.684,09 zł przekazano do depozytu sądowego, natomiast kwotę 1.942,39 zł komornik zaliczył na należność główną i przekazał wierzycielowi, a kwotę 469,40 zł zarachował dla siebie na poczet kosztów egzekucji.

Sąd Okręgowy uznał powództwo za uzasadnione na podstawie art. 417¹ § 2 k.c. Wyrok Sądu Okręgowego z dnia 15 stycznia 2009 r. w pkt IV, tj. w części dotyczącej zasądzenia od powoda kwoty 48.889,42 zł, był niezgodny z prawem i został uchylony przez Sąd Najwyższy wyrokiem z dnia 6 maja 2010 r. Wyrok ten traktowany jest, jak orzeczenie wydane w postępowaniu wywołanym wniesieniem skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, co wynika z art. 424^{1a} § 2 k.p.c. W okolicznościach sprawy obraza przepisów przez sąd drugiej instancji miała charakter kwalifikowany. Niezależnie od tego, ustawodawca nie dokonał ograniczenia możliwości żądania stwierdzenia niezgodności prawomocnego orzeczenia z prawem jedynie w odniesieniu do

orzeczeń dotkniętych wadami rażącymi. Powód wykazał również, iż w związku z wydaniem bezprawnego orzeczenia sądu poniósł szkodę majątkową, na którą składała się kwota 1.942,39 zł przekazana wierzycielowi - Politechnice [...] oraz kwota 469,40 zł z tytułu kosztów egzekucji.

Na skutek apelacji pozwanego, Sąd Apelacyjny, wyrokiem z dnia 21 marca 2012 r., zmienił zaskarżony wyrok Sądu pierwszej instancji i oddalił powództwo oraz rozstrzygnął o kosztach procesu. Orzeczenie Sądu Okręgowego w W. z dnia 15 stycznia 2009 r. w przedmiocie wniosku restytucyjnego nie było niezgodne z prawem, a ponadto powód na skutek wykonania tego orzeczenia nie poniósł szkody.

Przyjął, że niezgodność z prawem w rozumieniu art. 424^{1a} k.p.c. i art. 417¹ § 2 k.c. musi polegać na oczywistej i rażącej obrazie prawa, nie budzącej żadnej wątpliwości. Niezgodność z prawem musi mieć charakter elementarny i kwalifikowany, gdyż tylko w takiej sytuacji można mówić o „bezprawności sądowej”. Sąd Okręgowy w W. w wyroku z dnia 15 stycznia 2009 r. sygn. akt ...289/08, nie dopuścił się kwalifikowanego naruszenia przepisów prawa, orzekając o zwrocie świadczenia – będącego skumulowanym wynagrodzeniem za pracę przysługującego powodowi za czas pozostawania bez pracy - przez A. P. po oddaleniu jego powództwa o przywrócenie do pracy w Politechnice [...]. Z powodu braku wcześniejszej znajomości stanowiska Sądu Najwyższego o niedopuszczalności wniosku restytucyjnego niezgłoszonego w pierwszej skardze kasacyjnej, Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w W. nie dopuścił się rażącej obrazę przepisów dotyczących takiego wniosku, skoro literalnie nie wynika z nich zakaz zajęcia się wnioskiem restytucyjnym zgłoszonym w toku ponownego rozpoznania sprawy po uchyleniu wyroku przez Sąd Najwyższy i przekazaniu sprawy sądowi drugiej instancji. Ponadto powód nie poniósł szkody przez wyegzekwowanie od niego części świadczenia podlegającego zwrotowi - wynagrodzenia za czas pozostawania bez pracy - skoro nadal na nim ciąży obowiązek jego zwrotu w całości po prawomocnej odmowie przywrócenia do pracy. W myśl art. 410 § 2 k.c. świadczenie Politechniki stało się nienależne. Pobranie tego świadczenia przez powoda w wykonaniu wyroku sądu wyeliminowanego z obrotu w wyniku przewidzianego prawem środka zaskarżenia

oznacza, iż doszło do spełnienia świadczenia nienależnego w rozumieniu tego ostatniego przepisu. Powód winien był liczyć się z takim obowiązkiem, gdy po raz pierwszy sąd drugiej instancji przywrócił go do pracy w sprawie, w której pozwanemu przysługiwała skarga kasacyjna.

Wyrok Sądu Apelacyjnego został zaskarżony w całości skargą kasacyjną powoda, który w ramach pierwszej podstawy kasacyjnej zarzucił naruszenie art. 417¹ § 2 zd. 1 k.c. w zw. z art. 424^{1a} § 2 k.p.c. i art. 424¹¹ § 2 k.p.c. oraz w zw. z art. 424^{1b} k.p.c., natomiast w ramach drugiej podstawy kasacyjnej zarzucił naruszenie: art. 382 k.p.c. w zw. z art. 187 § 1 pkt 2 k.p.c., art. 365 k.p.c. oraz art. 321 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. Powód wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Powołany w skardze kasacyjnej art. 187 § 1 pkt 2 k.p.c. dotyczy wymagań formalnych pozwu, stanowiąc, że pozew powinien także zawierać przytoczenie okoliczności faktycznych uzasadniających żądanie, a w miarę potrzeby uzasadniających również właściwość sądu. Przepis ten jest więc adresowany jedynie do strony inicjującej postępowanie, a nie do sądu. Obowiązkiem sądu, a ściślej przewodniczącego sądu pierwszej instancji, na etapie poprzedzającym doręczenie odpisu pozwu stronie pozwanej, jest kontrola wymagań formalnych pozwu, w tym także zawartych w art. 187 § 1 pkt 2 k.p.c. Uchybienie temu obowiązkowi może uzasadniać zarzut naruszenia odpowiednich przepisów dotyczących tego obowiązku nie zaś zarzut naruszenia powołanego wyżej przepisu. Tym bardziej przepisu tego nie mógł naruszyć sąd drugiej instancji, także w związku z art. 382 k.p.c. Według tego ostatniego przepisu, sąd drugiej instancji orzeka na podstawie materiału zebranego w postępowaniu w pierwszej instancji oraz w postępowaniu apelacyjnym. Przepis ten - ściśle związany z systemem apelacji pełnej, a tym samym z treścią art. 378 § 1 k.p.c. - określa, że postępowanie apelacyjne nie sprowadza się wyłącznie do oceny zasadności podniesionych w apelacji zarzutów, lecz obejmuje rozpoznanie sprawy przy uwzględnieniu wszystkich przeprowadzonych w obu instancjach dowodów i innych bezdowodowych metod dokonywania ustaleń faktycznych (domniemań faktycznych

i prawnych, faktów niezaprzeczonych, przyznanych bądź znanych sądowi urzędowo) oraz składanych przez strony oświadczeń i podnoszonych zarzutów. Sąd Apelacyjny nie naruszył wskazanego wyżej przepisu przez zarzucane w skardze nieuwzględnienie twierdzenia powoda, że wniosek restytucyjny strony pozwanej (Politechniki), o którym orzekł Sąd Okręgowy wyrokiem z dnia 15 stycznia 2009 r., o sygn. akt ...289/09, przekraczał kwotę zasądzoną na rzecz powoda przez Sąd pierwszej instancji. Z dokonanych w sprawie ustaleń, zaaprobowanych przez Sąd drugiej instancji, wynika – zgodnie z twierdzeniami powoda - że Sąd Rejonowy zasądził na rzecz powoda od strony pozwanej (Politechniki) kwotę 4.773,60 zł, przy czym do kwoty 1.591,20 zł brutto nadano wyrokowi rygor natychmiastowej wykonalności, natomiast uwzględniony przez Sąd Okręgowy wniosek restytucyjny strony pozwanej dotyczył kwoty 48.889,42 zł. Ocena prawna Sądu Apelacyjnego co do zarzucanej przez powoda niezgodności z prawem orzeczenia zawartego w pkt 4 wyroku Sądu Okręgowego z dnia 15 stycznia 2009 r., uwzględniała więc twierdzenie powoda o kwocie zasądzonej na jego rzecz od pozwanej Politechniki na podstawie wyroku Sądu Rejonowego i opierała się na założeniu, że wniosek restytucyjny Politechniki, o którym orzekł Sąd Okręgowy, dotyczył także świadczenia spełnionego przez pozwaną Politechnikę na skutek wyroku Sądu drugiej instancji. Ocena Sądu Apelacyjnego charakteru naruszenia prawa, jakiego dopuścił się Sąd Okręgowy tym orzeczeniem, tj. czy miało ono charakter kwalifikowany, dokonana przy uwzględnieniu nie tylko art. 338 § 1 k.p.c., ale również art. 415 w zw. z art. 398¹⁵ § 1 k.p.c., odnosiła się więc do podstawy faktycznej wskazanej przez powoda w pozwie, z której wynikało, że przedmiotem orzeczenia Sądu Okręgowego był nie tylko spóźniony (bo złożony dopiero po rozpoznaniu skargi kasacyjnej) wniosek restytucyjny strony pozwanej (Politechniki), ale także obejmujący swoim zakresem wyższe świadczenie niż spełnione przez pozwaną na rzecz powoda na podstawie nieprawomocnego wyroku Sądu pierwszej instancji. Dodać należy, iż zarzut naruszenia art. 382 k.p.c. – oceniany odrębnie, czy też w związku z art. 187 § 1 pkt 2 k.p.c. – nie jest przy tym właściwym do kontroli prawidłowości stanowiska Sądu Apelacyjnego, że orzeczenie Sądu Okręgowego z dnia 15 stycznia 2009 r. w przedmiocie wniosku restytucyjnego strony pozwanej nie było niezgodne z prawem w rozumieniu art.

417¹ § 2 k.c. przez to, że uwzględniło wniosek restytucyjny obejmujący wyższe świadczenie od zasądzonego od pozwanej Politechniki na rzecz powoda przez Sąd pierwszej instancji, który był przedmiotem kontroli Sądu drugiej instancji.

Nie jest również uzasadniony zarzut naruszenia art. 321 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. Powołany art. 321 k.p.c., który poprzez art. 391 § 1 k.p.c. ma także zastosowanie w postępowaniu apelacyjnym, zawiera zakaz orzekania przez sąd co do przedmiotu, który nie był objęty żądaniem oraz zasądzania ponad żądanie. Przepis ten nie dotyczy więc zarzutów, które w postępowaniu może podnieść pozwany przeciwko zasadności żądania pozwu. Rozpoznana sprawa dotyczyła odpowiedzialności pozwanego Skarbu Państwa za szkodę spowodowaną wydaniem prawomocnego orzeczenia sądu drugiej instancji następnie uchylonego przez Sąd Najwyższy na skutek uwzględnienia skargi kasacyjnej. Powstanie szkody spowodowanej wydaniem prawomocnego orzeczenia sądu jest więc jedną z przesłanek materialnoprawnych – według właściwych przepisów prawa materialnego (art. 417¹ § 2 k.c.) – uzasadniających odpowiedzialność odszkodowawczą Skarbu Państwa, a w konsekwencji będących przedmiotem ustaleń w postępowaniu sądowym wywołanym wniesionym pozwem. Z tej przyczyny pozwany mógł bronić się zarzutem, że powód nie poniósł szkody na skutek wydania – jego zdaniem – orzeczenia niezgodnego z prawem, a obowiązkiem sądów *meriti* było dokonane właściwych do oceny tego zarzutu ustaleń i ocen. Z tej perspektywy istotna była ocena skutków orzeczenia zawartego w pkt 4 wyroku Sądu Okręgowego z dnia 15 stycznia 2009 r. przez pryzmat przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu przez co nie orzekł Sąd Apelacyjny – jak to ujęto w uzasadnieniu skargi kasacyjnej – w przedmiocie konkurencji pomiędzy odpowiedzialnością odszkodowawczą i z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia.

Rozstrzygnięcie zawarte w punkcie 4 wyroku Sądu Okręgowego z dnia 15 stycznia 2009 r. naruszało – abstrahując od oceny charakteru tego naruszenia - przepisy procesowe dotyczące orzekania w przedmiocie wniosku restytucyjnego. W orzecznictwie przyjmowano (por. m.in. uchwały Sądu Najwyższego: z dnia 11 lipca 2012 r., III CZP 1/12, OSNP 2013, nr 5-6, poz. 49, z dnia 24 marca 1967 r., III PZP 42/46, OSNC 1967, nr 7-8, poz. 124, z dnia 15 lipca 1974 r., KwPr 2/74, OSNCP

1974, nr 12, poz. 203 oraz wyroki: z dnia 25 września 1965 r., I PR 372/65, OSNC 1966, nr 5, poz. 83, z dnia 24 września 1966 r., II PR 419/66, nie publ.), że przepisy procesowe dotyczące wniosków restytucyjnych (art. 338 § 1 k.p.c., art. 415 k.p.c. oraz art. 415 w zw. z art. 398¹⁵ lub art. 398¹⁹ k.p.c.) oparte są na konstrukcji odpowiedzialności z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia, w tym na przepisach dotyczących spełnienia świadczeń nienależnych (art. 405 w zw. z art. 410 § 2 k.c.). Według innego stanowiska, przepisy dotyczące zasad orzekania o wnioskach restytucyjnych stanowią samodzielną, oderwaną od przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu, podstawę materialnoprawną uzasadniającą nie tylko zwrot spełnionego lub wyegzekwowanego świadczenia na podstawie orzeczenia sądu, następnie uchylonego, ale szerszej, obowiązek przywrócenia stanu poprzedniego. Także jednak przy takiej wykładni przepisów procesowych dotyczących wniosków restytucyjnych ich funkcją, zbieżną z przepisami o bezpodstawnym wzbogaceniu, jest zniwelowanie uszczerbku majątkowego (szkody) doznanego przez stronę wskutek spełnienia lub wyegzekwowania świadczenia na podstawie orzeczenia, które później zostało uchylone w następstwie rozpoznania środka zaskarżenia. Funkcją uboczną, ale nie mniej istotną tych przepisów, jest także ochrona przed odpowiedzialnością odszkodowawczą Skarbu Państwa za skutki wykonanych lub wyegzekwowanych orzeczeń sądowych prawomocnych lub którym nadano rygor natychmiastowej wykonalności. Zwrot świadczeń spełnionych lub wyegzekwowanych, czy szerzej przywrócenie stanu poprzedniego istniejącego przed wydaniem orzeczenia później uchylonego, odpowiednio niweluje doznaną na skutek tego przez stronę szkodę. W zakresie, w którym mimo zwrotu spełnionego lub wyegzekwowanego świadczenia względnie przywrócenia stanu poprzedniego, nie dojdzie do naprawienia doznanej przez stronę szkody, możliwe jest dochodzenie naprawienia szkody od Skarbu Państwa na podstawie art. 417¹ § 2 k.c. w zw. z art. 415 k.p.c. (lub art. 338 § 2 k.p.c.). Z perspektywy materialnoprawnej uchylone przez Sąd Najwyższy orzeczenie Sądu Okręgowego zawarte w pkt 4 wyroku Sądu Okręgowego z dnia 15 stycznia 2009 r., mimo że naruszało przepisy procesowe (art. 338 § 1 oraz art. 398¹⁵ § 1 w zw. z art. 415 k.p.c.), było zgodne z przepisami o bezpodstawnym wzbogaceniu w relacji pomiędzy powodem i pozwaną Politechniką, czego nie

kwestionuje się w skardze kasacyjnej. Okoliczność, że pozwana Politechnika złożyła – według oceny Sądu Najwyższego zawartej w wyroku z dnia 6 maja 2010 r. - spóźniony wniosek restytucyjny w postępowaniu sądowym nie zmieniała tego, że świadczenia otrzymane przez powoda w następstwie orzeczeń Sądów pierwszej i drugiej instancji, były świadczeniami nienależnymi według art. 410 § 2 k.c., które powód (jako bezpodstawnie wzbogacony) był zobowiązany zwrócić stronie pozwanej (zubożonemu). Niemożność orzekania o zwrocie tych świadczeń w postępowaniu sądowych, w którym zapadły orzeczenia rozstrzygające spór między stronami co do meritum, ze względu na spóźnione złożenie wniosku restytucyjnego, czy ze względu na objęcie nim szerszego zakresu świadczeń niż mógł być objęty tym wnioskiem, nie była przeszkodą do dochodzenia od powoda przez stronę pozwaną zwrotu spełnionych świadczeń w oddzielnym postępowaniu sądowym. W zakresie kwoty 1.942,39 zł wyegzekwowanej od powoda i przekazanej wierzycielowi (Politechnice) na podstawie uchylonego przez Sąd Najwyższy orzeczenia nastąpiło nie tylko odpowiednie wyrównanie uszczerbku majątkowego, jakiego doznała pozwana Politechnika na skutek spełnienia świadczeń na rzecz powoda w następstwie wydanych orzeczeń sądów, ale także w takiej samej części zmniejszenie zobowiązania powoda wobec Politechniki wynikającego z przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu. W tym więc zakresie powód nie poniósł szkody materialnej. Uważna lektura uzasadnienia zaskarżonego wyroku prowadzi do wniosku, że ocenę tę Sąd Apelacyjny odniósł tylko do wskazanej wyżej kwoty, obejmującej bezpodstawnie wypłacone powodowi wynagrodzenie za pracę. Odnośnie do przyjęcia przez Sąd Apelacyjny, że powód nie poniósł szkody także w zakresie poniesionych kosztów egzekucji w kwocie 469,40 zł, nie jest skuteczne kwestionowanie zaskarżonego orzeczenia w tym zakresie tylko poprzez zarzut naruszenia art. 417¹ § 2 k.c., bowiem przepis ten określa jedynie zasadę odpowiedzialności Skarbu Państwa za szkodę poniesioną wskutek wydania orzeczenia niezgodnego z prawem, nie odnosi się natomiast ani do pojęcia szkody, ani związku przyczynowego pomiędzy szkodą a wydanym orzeczeniem niezgodnym z prawem, tj. dodatkowych przesłanek, oprócz bezprawności w postaci niezgodności orzeczenia z prawem, uzasadniających odpowiedzialność odszkodowawczą Skarbu Państwa, co jest przedmiotem

regulacji art. 361 k.c. Zarzutu naruszenia tego przepisu jednak w skardze kasacyjnej nie podniesiono.

Nie ma racji powód - podnosząc w ramach zarzutu naruszenia art. 417¹ § 2 zd. 1 k.c. w zw. z art. 424^{1a} § 2 k.p.c., art. 424¹¹ § 2 k.p.c. i art. 424^{1b} k.p.c. oraz art. 365 k.p.c. - że wyrok kasatoryjny Sądu Najwyższego wydany na skutek uwzględnienia skargi kasacyjnej przesądza automatycznie o tym, że uchylone orzeczenie sądu drugiej instancji jest – ze względu na treść art. 424^{1a} § 2 k.p.c. w zw. z art. 417¹ § 2 k.c. – orzeczeniem niezgodnym z prawem w rozumieniu tego ostatniego przepisu. Podstawę odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa, zgodnie z art. 417¹ § 2 k.c., stanowi wydanie orzeczenia niezgodnego z prawem. Jak przyjmuje się w orzecznictwie (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 31 marca 2006 r., IV CNP 25/05, OSNC 2007, nr 1, poz. 17, z dnia 7 lipca 2006 r., I CNP 33/06, OSNC 2007, nr 2, poz. 35), bezprawie judykacyjne nie obejmuje każdego orzeczenia obiektywnie sprzecznego z prawem, lecz tylko takie, którego niezgodność z prawem jest oczywista, rażąca, a więc przybiera postać kwalifikowaną. Orzeczeniem niezgodnym z prawem jest orzeczenie niewątpliwie sprzeczne z zasadniczymi i niepodlegającymi różnej wykładni przepisami, z ogólnie przyjętymi standardami rozstrzygnięć albo wydane w wyniku szczególnie rażąco błędnej wykładni lub niewłaściwego zastosowania prawa. Tego rodzaju sytuacja nie zachodzi wówczas, gdy sąd wybiera jeden z możliwych wariantów interpretacji przepisów, które stosuje w sprawie (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 18 stycznia 2006 r., II BP 1/05, OSNP 2006, nr 23-24, poz. 351, z dnia 7 lipca 2006 r., I CNP 33/06, OSNC 2007, nr 2, poz. 35). Kategoria „bezprawności judykacyjnej” z art. 417¹ § 2 k.c. jest więc węższa od bezprawności z art. 417 § 1 k.c., która obejmuje każdą obiektywną sprzeczność działania bądź zaniechania władzy publicznej z przepisami prawa. Względem na specyfikę władzy sądowniczej obdarzonej w atrybut niezawisłości sędziowskiej sprzeciwia się przyjęciu, że każde obiektywnie niezgodne z prawem orzeczenie, niezależnie od stopnia tej niezgodności, stanowi działanie, które może być źródłem odpowiedzialności Skarbu Państwa. Działalność orzecznicza sądów wymaga bowiem zapewnienia sędziom pewnego zakresu władzy dyskrejonalnej, ponadto polega ona na

konieczności interpretacji i stosowania przepisów zawierających pojęcia nieostre i ocenne, co może prowadzić do przyjmowania różnych interpretacji przez sądy tych samych przepisów w podobnych stanach faktycznych. Stwierdzenie niezgodności z prawem powinno nastąpić, według art. 417¹ § 2 k.c., w odrębnym postępowaniu, chyba że przepisy szczególne stanowią inaczej. Niewątpliwie tego rodzaju postępowaniem, w którym prejudycjalnie orzeka się o niezgodności prawomocnego orzeczenia z prawem jest postępowanie ze skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia. Zgodnie jednak z art. 424^{1a} § 2 k.p.c., orzeczenie Sądu Najwyższego wydane na skutek wniesienia skargi kasacyjnej traktuje się jako orzeczenie wydane w postępowaniu wywołanym wniesieniem skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia. Oznacza to niewątpliwie w związku z art. 424¹¹ k.p.c., że orzeczenie wydane przez Sąd Najwyższy, którym odmówiono przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania lub oddalono skargę kasacyjną, przesądza o tym, że orzeczenie zaskarżone skargą kasacyjną nie jest niezgodne z prawem w rozumieniu art. 417¹ § 2 k.c. W piśmiennictwie wyrażane są rozbieżne stanowiska odnośnie do kwalifikacji jako niezgodnych z prawem orzeczeń sądów drugiej instancji uchylonych do ponownego rozpoznania orzeczeniem kasatoryjnym Sądu Najwyższego. Według jednego z nich, samo uchylenie przez Sąd Najwyższy orzeczenia sądu drugiej instancji jest równoznaczne z tym, że orzeczenie to jest niezgodne z prawem w rozumieniu art. 417¹ § 2 k.c. w zw. z art. 424^{1a} § 2 k.p.c., według drugiego stanowiska orzeczenie kasatoryjne Sądu Najwyższego nie przesądza automatycznie o niezgodności z prawem uchylonego orzeczenia, co zależy od kwalifikacji charakteru stwierdzonych przez Sąd Najwyższy uchybień sądu drugiej instancji, które były przyczyną uchylenia orzeczenia tego sądu. Za drugim z przedstawionych stanowisk opowiedział się Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 26 listopada 2010 r., IV CSK 383/10 (nie publ.). Odnosząc się do przedstawionego wyżej zagadnienia, należy zwrócić uwagę na to, że o ile postępowanie o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia jest ukierunkowane na ustalenie, czy zachodzi jedna z przesłanek odpowiedzialności Skarbu Państwa wymieniona w art. 417¹ § 2 k.c., tj. niezgodność zaskarżonego skargą prawomocnego orzeczenia z prawem, o tyle cel

postępowania kasacyjnego jest ograniczony do zbadania zasadności podniesionych w ramach wskazanych w niej podstaw zarzutów naruszenia prawa materialnego lub procesowego bez oceny charakteru tych uchybień, tj. czy mają one charakter kwalifikowany, przyjmowany przy wykładni art. 417¹ § 2 k.c. (por. uzasadnienie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 27 września 2012 r., SK 4/11, OTK-A 2012, nr 8, poz. 97). Skarga kasacyjna zmierza do korekty wyroku przez jego zmianę lub uchylenie i ma związek funkcjonalny z wcześniej toczącym się postępowaniem. Uwzględnienie skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem z art. 424¹ k.p.c. opiera się więc na innych przesłankach niż orzeczenie kasatoryjne, które zmierza do skorygowania rozstrzygnięcia sporu między stronami postępowania sądowego. Dlatego uwzględnienie skargi kasacyjnej jest konieczne, ale nie przesądzające dla przyjęcia, że uchylone orzeczenie sądu drugiej instancji było niezgodne z prawem w znaczeniu przyjmowanym w art. 417¹ § 2 k.c. Kontrola kasacyjna nie jest bowiem ukierunkowana na ocenę charakteru uchybień sądu drugiej instancji. Przyczyną uchylenia orzeczenia sądu drugiej instancji wcale nie musi być kwalifikowane naruszenie prawa przez sąd drugiej instancji przyjmowane przy wykładni art. 424¹ k.p.c. w zw. z art. 417¹ § 2 k.c. Podstawą przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania oprócz elementarnych uchybień popełnionych przez sąd drugiej instancji – wypełniających przyczyny przyjęcia skargi z art. 398⁹ § 1 pkt 3 i 4 k.p.c. – może być istnienie istotnego zagadnienia prawnego albo potrzeba wykładni przepisów prawa budzących poważne wątpliwości (art. 398⁹ § 1 pkt 1 i 2 k.p.c.). W takich sytuacjach niepodzielenie przez Sąd Najwyższy stanowiska wyrażonego przez sąd drugiej instancji - skutkujące uchyleniem zaskarżonego orzeczenia - nie może być uznane jako kwalifikowane naruszenie prawa. Należy mieć także na uwadze, że uchylone z przyczyn procesowych prawomocne orzeczenie sądu może po ostatecznym rozpoznaniu sprawy okazać się zgodne z prawem materialnym mającym zastosowanie do oceny żądania będącego przedmiotem postępowania. Tymczasem w orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się, że naruszenia przepisów postępowania nie mogą same w sobie powodować odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa, wówczas gdy mimo ich popełnienia treść rozstrzygnięcia, jest zgodna z prawem, tj. w sposób prawidłowy orzeka

o przedstawionym pod osąd roszczeniu, mimo obrazy przepisów prawa procesowego (por. postanowienie z dnia 30 września 2008 r., III CNP 50/08, OSNC-ZD 2009, nr B, poz. 59 oraz wyroki: z dnia 22 stycznia 2010 r., V CNP 52/09 oraz z dnia 9 września 2011 r., I CSK 684/10, nie publ.). Odmienna wykładnia, zakładająca, że sam wyrok kasatoryjny bez względu na charakter stwierdzonych uchybień przesądza automatycznie o tym, że uchylone orzeczenie sądu drugiej instancji jest niezgodne z prawem i uzasadnia odpowiedzialność odszkodowawczą Skarbu Państwa na podstawie art. 417¹ § 2 k.c. prowadziłyby nieuchronnie do konieczności przyjęcia funkcjonowania dwóch, istniejących obok siebie, reżimów odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa za wydanie prawomocnych orzeczeń: jednego - mającego zastosowanie do orzeczeń poddanych kontroli skargą o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia - w którym podstawą odpowiedzialności byłaby bezprawność judykacyjna w znaczeniu przyjmowanym przy wykładni art. 424¹ § 1 k.p.c. w zw. z art. 417¹ § 2 k.c., a więc o charakterze kwalifikowanym - oraz drugiego - mającego zastosowanie do prawomocnych orzeczeń zaskarżonych skargą kasacyjną - w którym podstawę odpowiedzialności Skarbu Państwa uzasadniałoby jakiekolwiek uchybienie przepisom prawa procesowego i materialnego skutkujące uchynieniem przez Sąd Najwyższy prawomocnego orzeczenia zaskarżonego skargą kasacyjną. W istocie więc, w drugim rozważanym przypadku, zasada odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa na podstawie art. 417¹ § 2 k.c. za wydanie orzeczenia niezgodnego z prawem nie odbiegałby od zasady odpowiedzialności odszkodowawczej wynikającej z art. 417 § 1 k.c., gdyż w obu przypadkach jej podstawą byłaby obiektywna bezprawność, a nie bezprawność kwalifikowana. Tego rodzaju wykładnia byłaby jednak sprzeczna z założeniem, które legło u podstaw określenia odrębnych, w stosunku do ogólnych, zasad odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa za wydanie orzeczenia niezgodnego z prawem przyjmującym, że odpowiedzialność ta ograniczona jest jedynie do kwalifikowanych uchybień sądów. Konieczność przyjęcia takiej ograniczonej, w stosunku do ogólnej przewidzianej w art. 417 § 1 k.c., zasady odpowiedzialności Skarbu Państwa za bezprawie judykacyjne była podyktowana

zaś koniecznością zrównoważenia chronionego Konstytucją prawa do wynagrodzenia za szkody wyrządzone przez niegodne z prawem działanie organu władzy publicznej (art. 77 ust. 1 Konstytucji) z zasadą niezawisłości sędziowskiej (art. 178 ust. 1 Konstytucji). Z tych względów bezzasadny był zarzut naruszenia art. 417¹ § 2 zd. 1 k.c. w zw. z art. 424^{1a} § 2 k.p.c. i art. 424¹¹ § 2 k.p.c. oraz w zw. z art. 424^{1b} k.p.c. Tym samym, wobec braku sprecyzowanych zarzutów odnoszących się do ewentualnej błędnej kwalifikacji przez Sąd Apelacyjny charakteru uchybienia popełnionego przez Sąd Okręgowy w uchylonym w części wyroku Sądu Okręgowego z dnia 15 stycznia 2009 r., o sygn. akt ...289/09, bezzasadny był również zarzut naruszenia art. 365 k.p.c. przez niezasadne nieuwzględnienie, zdaniem skarżącego, prawomocnego wyroku Sądu Najwyższego z dnia 6 maja 2010 r.

Z tych względów skarga kasacyjna podlegała oddaleniu na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. O kosztach postępowania kasacyjnego postanowiono na podstawie art. 98 § 1 i 3 w zw. z art. 99, art. 391¹ i art. 398²¹ k.p.c. oraz art. 11 ust. 3 ustawy z dnia 8 lipca 2005 r. o Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa (Dz. U. Nr 169, poz. 1417 ze zm.) przy uwzględnieniu przepisów § 13 ust. 4 pkt 2 w zw. z § 6 pkt 3 i § 2 ust. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz. U. Nr 163, poz. 1348 ze zm.).